

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce
Andrea Stráníková

**Zobrazení dětského hrdiny s Aspergerovým syndromem
v současné literatuře**

Olomouc 2017

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zobrazení dětského hrdiny s Aspergerovým syndromem v současné literatuře“ vypracovala sama a použila pouze uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Andrea Stráníková

Děkuji doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, za jeho ochotný přístup, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu tvorby práce poskytoval.

Obsah

Úvod	6
1 Porucha autistického spektra	7
1.1 Základní charakteristika poruch autistického spektra	7
1.2 Projevy poruch autistického spektra	7
1.2.1 Sociální interakce	7
1.2.2 Komunikace	9
1.2.3 Představitost a zájmy	10
1.3 Příčiny vzniku poruch autistického spektra	11
1.4 Typologie jedinců s poruchami autistického spektra	11
1.5 Péče o jedince s poruchami autistického spektra	13
1.5.1 Raná péče o osoby s PAS	13
1.5.2 Předškolní a školní vzdělávání osob s PAS	13
1.5.3 Péče o dospělé osoby s PAS	13
2 Aspergerův syndrom	14
2.1 Základní charakteristika Aspergerova syndromu	14
2.2 Projevy Aspergerova syndromu	15
2.2.1 Sociální interakce	15
2.2.2 Komunikace	16
2.2.3 Představitost a zájmy	17
2.2.4 Obtíže mimo triádu	18
2.3 Jedinec s Aspergerovým syndromem ve společnosti	19
2.3.1 Nízko funkční Aspergerův syndrom	19
2.3.2 Vysoce funkční Aspergerův syndrom	19
3 Interpretace vybraných děl	20
3.1 Interpretace románu Podivný případ se psem Marka Haddona	20

3.1.1	Mark Haddon	20
3.1.2	Podivný případ se psem	21
3.1.3	Titul	21
3.1.4	Struktura knihy	22
3.1.5	Stručný děj knihy	22
3.1.6	Prostor knihy	23
3.1.7	Vypravěč	23
3.1.8	Charakteristika hlavní postavy	24
3.1.9	Téma knihy	25
3.1.10	Motivy knihy	26
3.2	Interpretace románu Nejsm jako vy Jodi Picoultové	29
3.2.1	Jodi Picoultová	29
3.2.2	Nejsm jako vy	29
3.2.3	Titul	30
3.2.4	Struktura knihy	30
3.2.5	Stručný děj knihy	30
3.2.6	Prostor knihy	31
3.2.7	Vypravěč	31
3.2.8	Charakteristika hlavní postavy	31
3.2.9	Téma knihy	33
3.2.10	Motivy knihy	34
3.3	Srovnání hrdinů interpretovaných knih	36
	Závěr	37
	Seznam použité literatury	38
	Anotace	40

Úvod

Toto téma bylo vybráno z důvodu autorčiny volnočasové aktivity, při níž dochází v rámci dobrovolnické činnosti do základní školy speciální. Zde je přiřazena jako asistentka pedagoga k chlapci s diagnostikovanou poruchou autistického spektra. Jelikož s tímto chlapcem tráví mnoho času, měla tak možnost ho dobře poznat, a to i téměř se všemi jeho specifickými projevy. Od této doby se autorka začala o autismus zajímat hlouběji a stal se tak jedním z jejích zájmů. Zvolené téma bakalářské práce nám přijde vhodné i z důvodu autorčina dvouoborového studia, které se skládá z českého jazyka a literatury se zaměřením na vzdělávání a speciální pedagogiky pro druhý stupeň a střední školy. Je to tedy příhodný způsob, jak propojit oba obory, a tím i dosavadní studium.

Dle našeho názoru knihy odrážejí lidské vnímání určitých, často dost palčivých, témat pro společnost a zároveň zobrazují reakci společnosti na tyto skutečnosti. Myslíme si, že jedním z těchto kontroverzních témat, které může vyvolávat obavy a nepříjemné pocity, je i člověk s postižením. V dnešní době už handicap určitě nepovažujeme za tabu a tento pojem prostupuje celou naší společností, což ale neznamená, že naše reakce na tuto skutečnost jsou vždy adekvátní a přijatelné. Dost často si člověk neumí představit, jak jedinec se zdravotním postižením ve společnosti funguje a jakým způsobem s ním jednat a komunikovat. Z výše uvedených důvodů se ve své práci zaměříme na interpretaci beletrií, které se zabývají člověkem s postižením. K bližšímu rozboru jsme zvolili zdravotní postižení zvané porucha autistického spektra. Autismus je ovšem velmi rozsáhlé a složité téma, a proto bylo zúženo výběrem knih pouze na Aspergerův syndrom.

Cílem bakalářské práce je interpretovat předem vybraná díla, která pojednávají o dětském hrdinovi s diagnostikovaným Aspergerovým syndromem. První knihou je román *Nejsem jako vy* americké spisovatelky Jodi Picoultové z roku 2011. Druhou knihou je dílo Marka Haddona *Podivný případ se psem* z roku 2003.

V úvodu práce objasníme termín Aspergerův syndrom, ale také nadřazený pojem porucha autistického spektra, pod který výše zmíněný syndrom spadá. Dále se budeme věnovat rozboru jednotlivých děl. Součástí každé interpretace bude krátký medailonek o autorovi, poté se knihou budeme zabývat z hlediska titulu, struktury, děje, prostoru, vypravěče a motivů knihy. Stěžejní částí pro práci bude interpretace dětských hrdinů s Aspergerovým syndromem.

1 Porucha autistického spektra

V následující kapitole objasníme termín porucha autistického spektra. Popíšeme jeho projevy a zaměříme se na klasifikaci jedinců dle Kateřiny Thorové. Teoretickou část propojíme částečně i s praktickou částí, kdy si popisované projevy budeme demonstrovat přímo na chování našich dvou hrdinů, a to na Christopherovi Boonovi z knihy *Podivný případ se psem* a Jacobovi Huntovi z titulu *Nejsem jako vy*.

1.1 Základní charakteristika poruch autistického spektra

Aspergerův syndrom je typ autismu, který je označován za pervazivní (všepřonikající) vývojovou poruchu. „*Pervazivní (všepřonikající) vývojové poruchy (PVP) jsou obecně charakterizovány jako celoživotní neuropsychiatrická onemocnění, která se projevují opožděným a abnormálním vývojem sociálních, komunikativních a kognitivních funkcí.*“ (Přeceňová, 2012, online). Autismus jako takový bývá označován termínem porucha autistického spektra (PAS) (Přeceňová, 2012, online).

Je důležité zmínit, že neexistuje žádný model projevů jedince s PAS. Lidé se stejnou diagnózou, a to s PAS, mohou mít naprosto odlišné schopnosti a chování (Thorová, 2012).

Autismus se manifestuje před dosažením třetího roku života. Projevuje se ve třech složkách lidského vývoje, jež nazýváme triádou. Narušuje sociální interakci, představivost a komunikaci (Beyer, Gammeltoft, 2006).

„*Autismus poprvé specifikoval americký pedopsychiatr Leo Kanner. Roku 1943 podal detailní popis případu 11 dětí, které na sebe upozornily svým bizarním chováním: byly extrémně introvertní, neustále udržovaly jisté zvyky a stereotypní aktivity. Kanner tehdy pozoroval autismus a domníval se, že je příbuzný se schizofrenií. Autismus označuje za vrozenou vadu komunikace založenou na afektivním nesouladu.*“ (Vocilka, 1996, s. 9).

1.2 Projevy poruch autistického spektra

1.2.1 Sociální interakce

Sociální chování můžeme u intaktních (vykládáno dle Akademického slovníku cizích slov jako neporušený, nedotčený) dětí pozorovat již v raném věku, jde například o úsměv a oční kontakt. Postupem času se všechny projevy sociálního chování posilují a utvrzují. U dětí s PAS se chování výrazně liší, vývoj sociální interakce je opožděný a v některých případech mohou určité dovednosti zcela chybět (Thorová, 2012).

Do problémových oblastí patří sdílení pozornosti, které můžeme chápat jako aktivitu, „při níž se dvě a více osob soustředí na stejný předmět zájmu“ (Thorová, 2012, s. 80). Patří sem problémy s očním kontaktem, kdy děti s PAS mají problém tento kontakt udržet. Dále sledování směru pohledu a s ukazováním na předmět, čímž dítě vyjadřuje určitou žádost (Thorová, 2012). „Děti s autismem mají v oblasti komunikace velké problémy. Typická je například manipulace s rukou dospělého za účelem dosažení vlastního přání.“ (Richman 2006, s. 77). Mezi problémové oblasti patří také vnímání lidské řeči a navazování vztahů s vrstevníky a ostatními lidmi (Thorová, 2012). Stejně tomu tak je i v případě Christophera: „Všechny ostatní děti ve škole jsou hloupé. Až na to, že nemám říkat, že jsou hloupé, i když hloupé jsou. Mám říkat, že mají obtíže s učením nebo že mají zvláštní potřeby. (...) Siobhan ale říkala, že máme tohle označení používat, protože lidé si zvykli říkat dětem, tak jako děti ve škole, křečouni a kriplové a mongoláci, což jsou hnusná slova. To je ale taky hloupost, protože děti ze školy, která je kousek dál v ulici, nás občas vidí venku, když vystupujeme z autobusu, a pokřikují na nás ‚Zvláštníci! Zvláštníci!‘ Ale já si toho nevšímám, protože neposlouchám, co říkají jiní lidé, a slova mi neublíží a mám svůj švýcarský nůž, kdyby mě napadli, a když je zabiju, bude to v sebeobraně a do vězení nepůjdu.“ (Haddon, 2014, s. 55).

U Jacoba bychom problém v sociální interakci mohli najít hned několikrát. Vybrali jsme ukázkou, kdy se Jacob chce zapojit do hry se svým bratrem a jeho přáteli: „Hodil jsem talíř jeho směrem a pěkně prudce. Jacob, kterej nedokáže chytit ani rýmu, i když se hodně snaží, ho kupodivu čapnul a rozběh se s ním. Ztuhl jsem, ale Tyler se za ním rozeběhl. ‚Hej, ty demente,‘ řval na Jacoba. ‚Já ti natrhnu prdel!‘“ (Picoultová, 2010, s. 438).

Dítě s PAS touží po stereotypnosti, například ve sledu událostí či v reakcích, které může čekat od druhých. Snaží se najít vztah mezi příčinou a následkem, čímž se snaží porozumět světu. Vyplývá to z toho, že člověk s PAS dost často nerozumí lidskému chování a projevům, proto je pro něj snadnější zjistit si, jaké činy či výroky způsobí stejnou reakci a systematicky se je naučit. Vždy když nastane situace, kterou už někdy viděl, přistupuje k ní stejným způsobem. Je to pro něj velmi obtížné, dost často neumí danou situaci interpretovat. Intaktní dítě situaci rozšifruje pomocí komunikace či citových vazeb na osoby, ale dítě s PAS má ve všech těchto oblastech problémy (Beyer, Gammeltoft, 2006).

U dospívajících a dospělých jedinců se některé abnormální projevy stávají méně „do očí bijící“. Mnoho věcí se mechanicky naučí, například oční a fyzický kontakt, nepropadá rituálnímu chování a celkově se nevyhýbá druhým. Abnormality přetrvávají především v porozumění společnosti a společenským pravidlům. Jedinec se toho mnoho naučí, to ale

neznamená, že vše pochopí. Největší problémy zůstávají v chápání lidských úkonů, proč se člověk chová zrovna tímto způsobem v dané situaci. (Howlin, 2005)

1.2.2 Komunikace

„Komunikace je proces, ve kterém dochází k výměně informací prostřednictvím určitého signálního systému, probíhající během interakce konverzačních partnerů.“ (Vitásková, 2005; in Říhová a kol., 2011, s. 19).

U lidí s PAS je opožděnost řeči typická. Je to tedy také první příznak, který upozorňuje na to, že je něco v nepořádku. Zhruba polovina dětí s PAS si komunikaci neosvojí na takové úrovni, aby nenastaly žádné komunikační bariéry v jejich běžném životě. Nejméně narušenou řeč mají lidé s Aspergerovým syndromem, u nich se objevují obtíže především ve využívání komunikace, tedy v pragmatické rovině (Thorová 2012). Toto dokládá i dílo *Podivný případ se psem*: „*A ten člověk řekl, ,Tam, nebo zpáteční?‘ A já řekl, ,Co znamená tam nebo zpáteční?‘ A on řekl, ,Chceš jet jenom jednu cestu, nebo chceš jet taky zpátky?‘ A já řekl, ,Až tam dojedu, tak tam chci zůstat.‘ A on řekl, ,Jak dlouho?‘ A já řekl, ,Než půjdu na univerzitu.‘ ,Takže tam,‘ řekl a pak řekl, ,Bude to 17 liber.‘“ (Haddon, 2014, s. 165).*

Porucha řeči jedinců s PAS zasahuje verbální i neverbální složku řeči. Mají problém s očním kontaktem, s vyjadřováním svých zájmů, málo používají gesta, jako „ano“ a „ne“. Mají potíže s vyjadřováním či porozuměním neverbální komunikaci. S výše zmíněnými projevy v komunikaci se můžeme setkat i ve vývoji u lidí intaktních, u lidí s PAS ale tyto projevy přetrvávají do vyššího věku, příkladem mohou být netaktní poznámky, které jsou u dětí považovány za roztomilé, u dospělých lidí za nežádoucí (Thorová, 2012).

Pro další vývoj člověka s PAS je stěžejní úroveň jazykových schopností. Osvojení řeči by tak mělo proběhnout nejpozději do šestého roku, pokud se tak nestane, bude velmi problematické rozvinout u dítěte komplexní řeč. Jedním z největších problémů jedince s PAS je porozumění abstraktním pojmům, jako jsou city, emoce, budoucnost, láska, přátelství. Také se může objevit problém s intonací, sémantikou, opakováním slov. (Howlin, 2005). Toho si můžeme všimnout přímo u Jacoba v knize *Nejsem jako vy*: „*Něco...něco na tom klukovi bylo divného. Maličko divného. Mluvil monotónním, vysokým hlasem a nedíval se přitom druhému do očí. Poskakoval při řeči a myslím, že si to vůbec neuvědomoval.*“ (Picoultová, 2010, s. 42). Zde jsou jasně popsány problémy s hlasovou stránkou řeči, ale také stereotypní chování a pohyby (Picoultová, 2010, s. 42)

1.2.3 Představitost a zájmy

Děti s PAS mají ve většině případech představitost narušenou. Od toho se odvíjí další problémové oblasti. Jednou z nich je hra, která je základem učení. Zacházení s hračkami posuzujeme jako nestandardní. Často jsou jejich zájmy stereotypní (zájem pouze o jednu věc, může se objevit i vytváření sbírek určité věci). Dále také tyto děti vyhledávají činnosti se stereotypním základem (točení se, houpání se) (Thorová, 2012).

Každé dítě má nějaké druhy rituálů, na které je zvyklé, a těžko se jich vzdává. Má rádo očekávanost a předvídatelnost (Beyer, Gammeltoft, 2006). Stejně je to i u dítěte s PAS, které si tyto rituály ponechává po celý život. Příkladem stereotypních zájmů může být i Christopherův zájem v číslech: *„Kapitoly v knížkách jsou obvykle označeny základními číslovkami, 1, 2, 3, 4, 5, 6 a tak dál. Já jsem se ale rozhodl, že svoje kapitoly označím prvočíslami 2, 3, 5, 7, 11, 13 a tak dál, protože mám prvočísla rád.“* (Haddon, 2014, s. 19).

Jacob má také pár zájmů, kterým propadl. U něj se ale v průběhu života měnily: *„Má Jacob nějakou takovou obsesi, o níž jste tu mluvila?“ „Ano. Během let se u něj zájmy měnily – byli to psi, pak dinosauři a naposledy forenzní vědy.“* (Picoultová, 2010, s. 498).

Intaktní dítě je schopné vyřešit situace, které nastanou a „nabourají“ mu jeho řád, spontánně, dítě s PAS nikoliv. Dítě s PAS si řešení mechanicky zapamatuje, a pokud nastane situace znovu, vyřeší jí již známým způsobem, což už nemusí být vhodné řešení (Beyer, Gammeltoft, 2006).

Stereotypnost se projevuje také v pohybech osoby s PAS. Jedinec má pár pohybů, které začne během svého chování a jednání provádět. Může jimi doplňovat svou promluvu. Nejvíce znatelné jsou především ve chvíli, kdy se jedinec rozruší. Mohou nabrat až sebepoškozovací charakter (Thorová, 2012). Tohoto typu chování si můžeme všimnout i v Jacobově chování, ukázka je vybrána z části knihy, kdy je Jacob ve vězení: *„Jacob maličko zvedl hlavu, ale hned ji zase nechal klesnout. Uhodil čelem o kovovou desku stolku. A potom znovu.“* (Picoultová, 2010, s. 241)

Neřešení této problémové oblasti se může projevit především v dospělosti, protože některé obsese se stávají složitějšími. Jedinci mohou přestat sbírat určité předměty a začnou se zahlcovat informacemi, například o jízdách v řádech. S věkem roste i nechuť přizpůsobovat se změnám, to můžeme vidět i v běžném životě, u člověka s PAS je tento problém mnohem složitější a větší. U některých jedinců se spojí nutkavé chování se strachem a fobiemi, které také dokáží znepríjemňovat život (Howlin, 2005).

1.3 Příčiny vzniku poruch autistického spektra

Příčina vzniku PAS není dosud známá a vedou se o ní různé spory. Často se pak můžeme setkat i se spoustou velmi nepravděpodobných spekulací. Zatím se předpokládá, že hlavní úlohu hraje genetika (Weiss in Patrick, 2011). Jeden z výzkumů uvádí vyšší riziko výskytu PAS u extrémně nezralých jedinců. Dále za spouštěcí mechanismy můžeme označit prostředí, stravu, metabolické potíže, narušení funkcí štítné žlázy, střevní nemoci, alergie a imunologické aberace (Pastieriková, 2013).

Aspergerův syndrom se nedá vyléčit, můžeme ale snížit jeho důsledky v běžném životě pomocí terapií a pozitivního působení (Patrick, 2011).

Aspergerův syndrom je postižení, které není na první pohled vidět, což nesnižuje jeho důsledky. Určitý druh terapie je pro tyto jedince téměř nezbytný (Preißmann, 2010).

1.4 Typologie jedinců s poruchami autistického spektra

Thorová vytvořila volně dle L. Wingové kategorizaci PAS podle převažujícího typu sociálního chování. Přichází s pěti typy, s typem osamělý, pasivní, aktivní, formální a smíšený. Dále také poukazuje na to, že jedinec s PAS nevykazuje zcela přesné chování dané pro konkrétní skupinu, jelikož sociální chování je příliš různorodé a podléhá mnoha okolním i vnitřním vlivům, a tak může chování odpovídat i více typům (Thorová, 2012).

Osamělý typ

Tyto děti nejeví zájem o kontakt s druhými lidmi, ať už o fyzický, tak i sociální. Vyhýbají se fyzickému doteku jako je mazlení, objímání. Vyhýbají se lidem, společnosti a také komunikaci s nimi, naopak vyhledávají samotu a soukromí. Často mají snížený práh bolesti a nevyžadují lítost a útěchu. Nenavazují vztahy se svými vrstevníky, nebo se bez empatie vrhají mezi vrstevníky a jsou agresivní. V raném věku se neobjevuje separační úzkost a nevyžadují blízkost rodičů (Thorová, 2012).

Pasivní typ

Tento typ dítěte je hypoaktivní a projevuje malou schopnost projevit své potřeby. Děti sociální kontakt nevyhledávají a ani se mu nevyhýbají, kontakt pasivně přijímají. Nedokážou sdílet svou radost a potěšení s ostatními, postrádají empatii, neumí se dělit či poprosit. Potřebují pomoc při jejich začlenění do hry, ale o své vrstevníky projevují zájem. Dítě špatně komunikuje, komunikaci využívá pouze k vyjádření základních potřeb (Thorová, 2012).

Aktivní typ

Jsou aktivní a spontánní v sociálním kontaktu, nedodržují intimní vzdálenost, mají rádi fyzický kontakt (líbání, mazlení, lechtání) a vyžadují ho i u lidí, kteří jim nejsou blízcí, ba jsou dokonce cizí. Chování má až téměř obtěžující charakter. Jejich pohyby jsou přehnané a často se pitvoří. Působí egocentricky, řečové projevy se týkají pouze jejich osoby a není zde žádný zájem či vztah k posluchači. Nechápu společenská pravidla a normy. Je zde utkvívavý pohled a jejich chování se často sdružuje s hyperaktivitou (Thorová, 2012).

Formální typ

Tento typ je běžný u lidí a dětí, jejichž intelekt se pohybuje ve vyšších pásmech. Jejich vyjadřovací schopnosti jsou na dobré úrovni. Řeč je někdy až příliš formální a může působit strojeně a mechanicky. Chování je taktéž velmi formální, odtažité a působí chladně, často se tak chovají i ke svým blízkým. Dodržují společenské rituály (pozdravy, zeptání se na zdraví). Ulpívají na dodržování pravidel. Objevuje se zde imitace výrazů a hlášek, které používají dospělí lidé. Nerozumí ironii, vtipu či nadsázce. Mají problém s empatií, tudíž se při komunikaci objevuje naprostá pravdomlupnost. V centru jejich pozornosti stojí převážně encyklopedické zájmy (Thorová, 2012). Do tohoto typu bychom zařadili i Christophera. Christopherova řeč je velmi formální, šroubovitá a mechanická. Nevyhledává lidskou společnost a tělesný kontakt. „*Vyšel jsem ven. Na chodbě stál táta. Natáhl pravou ruku dopředu a rozevřel prsty do vějíře. Já jsem natáhl levou ruku dopředu a rozevřel prsty do vějíře a tak jsme se vzájemně dotýkali všemi prsty. Děláme to proto, že táta mě chce občas obejmout a já se s lidmi nerad objímám, takže místo toho máme tohle a znamená to, že mě má rád.*“ (Haddon, 2014, s. 26). Christopher také dodržuje společenská pravidla, ale promluvy, která tato pravidla doprovázejí, chápe do důsledku „*V tom Rhodri řekl, „Božínku, takže máš za sebou výslech třetího stupně, co?‘ Já ale nevěděl, co to je výslech třetího stupně. A on řekl, „No a jak se máme, šéfe?‘ A já řekl, „Mám se dobře, děkuji,‘ což se má říct.*“ (Haddon, 2014, s. 78)

Smíšený typ

Chování těchto dětí je různorodé, ovlivněné prostředím a lidmi, kteří daného jedince obklopují. Může se projevat prvky osamělého (vyhledávání samoty), pasivního (podřizování se) ale i aktivního (egocentrismus) či formálního (dodržování pravidel) typu. Jejich chování působí zvláště a podivínsky. Kontakt je typický velkými výkyvy, které jsou ovlivněny prostředím. Jejich chování není příliš problémové, pokud je jedinec s rodinou (Thorová, 2012). Do tohoto typu bychom zařadili Jacoba. Můžeme u něj najít prvky

formálního typu, jeho řeč je na velmi dobré úrovni a někdy působí mechanicky. Doplňuje ji o imitaci hlášek z filmů. Má problém s porozuměním vtipu a nadsázce. Mezi jeho zájmy patří také encyklopedické zájmy. Ovšem Jacob nemůže být pouze typ formální, jelikož má rád společnost druhých a také ji vyhledává: „*Jacob vždycky hrozně stál o společnost. To byl jeden z důvodů, proč jsem si nikdy nezval domů žádný kamarády.*“ (Picoultová, 2010, s. 437). Jacob se nevyhýbá dotyku svých blízkých, nepříjemné pocity mu ale působí dotek cizích lidí: „*Jacobe?‘ vzala jsem jeho obličej do dlaní. Nepodíval se na mě, ale on se na mě nikdy nedíval.*“ (Picoultová, 2010, s. 107). Jacob tak v sobě má také některé vlastnosti typické pro aktivní typ.

1.5 Péče o jedince s poruchami autistického spektra

1.5.1 Raná péče o osoby s PAS

V raném věku se klade důraz na včasnou diagnostiku a na následné zahájení speciálně pedagogické intervence. Raná péče o děti s PAS probíhá především prostřednictvím středisek rané péče, což je „*terénní služba pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením od narození do 7 let.*“ (Pastieriková, 2013, s. 82). Střediska poskytují rodině určitou podporu a vše probíhá v domácím prostředí, tam, kde je dítěti nejlépe (Pastieriková, 2013).

1.5.2 Předškolní a školní vzdělávání osob s PAS

Speciální vzdělávání dětí probíhá třemi způsoby. První z nich je uskutečňován formou individuální integrace v běžné škole. Druhý způsob je formou skupinové integrace v běžné škole. To znamená, že ve škole je zřízená samostatná třída, oddělení či studijní skupina pro děti s PAS. A posledním způsobem je vzdělávání dítěte ve škole přímo zřízené pro děti s určitým postižením. Dítě s PAS se tak vzdělává ve škole pro žáky s mentálním postižením, tedy v základních školách speciálních a praktických. V rámci středního vzdělávání výuka probíhá na praktických školách či odborných učilištích, ale také na středních školách zakončených maturitní zkouškou (Pastieriková, 2013).

Vysokoškolské vzdělávání se převážně týká jedinců s Aspergerovým syndromem. Ne vždy se jim podaří studium dokončit. Je časté, že selhávají v sociálních a praktických situacích (Pastieriková, 2013).

1.5.3 Péče o dospělé osoby s PAS

V České republice se pozornost soustřeďuje spíše na děti a jejich vzdělávání, ale už ne tolik na dospělé jedince. Situace kolem dospělého klienta není tedy úplně ideální. Tito jedinci

nejčastěji bydlí stále u svých rodin, které se o ně starají nebo jsou umístěni v zařízeních pro jedince s mentálním postižením (Pastieriková, 2013).

Zaměstnávání dospělých osob záleží na jejich individuálních schopnostech a dovednostech. Od tohoto se odvíjí i míra potřebné podpory. Osoby s PAS jsou tedy zaměstnány buď v běžném zaměstnání, je-li to pro ně prospěšné, nebo v podporovaném zaměstnání či v chráněných dílnách (Pastieriková, 2013). Se zaměstnáním má problém i Jacob, snažil se pracovat několikrát, ale z každé práce ho vyhodili: *„Přestože jsem nekradl z pokladny peníze jako jeden z mých spolupracovníků. Přestože jsem ho neprozradil. Přestože jsem nebyl hrubý na zákazníky, (...) Jediné, čím jsem se provinil, dámy a pánové, členové poroty, bylo odmítnutí uniformy obchodu. Byla to modrá košile na knoflíky. Nosil jsem ji vždycky v pátek, ale už ty knoflíky byly pro mne dost zlé. A nosit ještě navíc nějakou barvu v nesprávný den – to jsem nemohl.“* (Picoultová, 2010, s. 411)

2 Aspergerův syndrom

Ze všech druhů autismu se zaměříme na jeden a tím je Aspergerův syndrom. Popíšeme jeho projevy, diagnostiku a příčiny vzniku.

2.1 Základní charakteristika Aspergerova syndromu

„Abyste se stali vynikajícím vědcem nebo skvělým umělcem, musíte mít alespoň nějaké znaky Aspergerova syndromu, které vám umožní odpoutat se od tohoto světa.“

Hans Asperger (Hans Asperger in Thorová, 2012, s. 185)

Jak již bylo zmíněno, Aspergerův syndrom (AS) je považován za druh autismu. Autismus má ovšem více druhů, které se od sebe vzájemně liší (Thorová, 2012).

Autorem první definice Aspergerova syndromu je Hans Asperger, dětský lékař pocházející z Vídně. Začal pozorovat určité specifické vzorce chování, které se objevovaly především u chlapců (Attwood, 2005). *„K hlavním příznakům patřila nedostatečná schopnost vcítění, omezená schopnost navazovat a udržet si přátelství, jednostranná konverzace bez potřeby odezvy, intenzivně prožívané záliby a těžkopádné, nemotorné pohyby.“* (Attwood, 2005, s. 17). Hans Asperger tento syndrom nazval „autistická psychopatologie v dětství“. Aspergerovou prací se dále zabývala psychiatrička profesorka Lorna Wingová, která syndrom přejmenovala na nám již známý Aspergerův syndrom. (Patrick, 2008)

Diagnostika AS má hned několik přístupů, které se nepodařilo sjednotit. Jeden z přístupů stanovila Světová zdravotnická organizace v publikaci Mezinárodní klasifikace nemocí v 10. revizi (MKN-10, roku 2017 vyjde revize 11). Další přístup zveřejnila Americká psychiatrická asociace ve čtvrté revizi Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (DSM-IV). Další kritéria vznikla z aktivit jedinců, kteří se PAS odborně zabývali či zabývají (Atwood, 2005).

2.2 Projevy Aspergerova syndromu

2.2.1 Sociální interakce

Sociální interakce u lidí s AS se příliš neodlišuje od abnormálních projevů jedince s PAS, proto se zde již nebudeme opakovat a popíšeme pouze nejdůležitější faktory, které jsou typické pro jedince s AS.

Jedinec s AS nemá ke svému postižení přidružené mentální postižení, jak je tomu často u ostatních druhů PAS, intelekt se tedy pohybuje kolem průměru (Thorová, 2012). Podstatou tohoto postižení je velké neporozumění světu a druhým lidem ze strany člověka s AS. Těžko se v něm orientují a těžko předpokládají, co je v něm může čekat a potkat. Pro lidi s AS je tak těžké se tomuto zmatenému světu přizpůsobit a fungovat v něm pro společnost přijatelným způsobem (Patrick, 2011).

Pro porozumění doložíme na textu z knihy *Podivný případ se psem*: „*A on řekl, ‚Kolik je 251 krát 864?‘ A já se nad tím zamyslel a řekl jsem, ‚216 864.‘ Protože to byl opravdu jednoduchý součet, protože jen vynásobíte 864x 1000, což je 864 000. Pak to vydělíte 4, což je 216 000 a to je 250 x 864. Pak k tomu už jen přičtete dalších 864, abyste dostali 251 x 864. A je to 216 864. ‚Je to dobře?‘ řekl jsem. A Rhodri řekl, ‚Nemám ani potuchy,‘ a rozesmál se.“ (Haddon, 2014, s. 79).*

V knize *Nejsem jako vy* má i Jacob problém v určitých zvycích a hezkých gestech, které druhým udělají radost. Například v situaci, kdy ho matka poprosí, aby jí koupil přání ke Dni matek, nastává situace: „*Když jsem tu neděli sešla dolů a začala vařit kávu, našla jsem u karafy s vodou opřenou obálku. Uvnitř bylo přání ke Dni matek. Nestálo tam Milá maminko. Nebylo ani podepsané. Vlastně na něm nebylo napsáno vůbec nic. Jacob udělal jen to, co jsem mu řekla. Nic víc.*“ (Picoultová, 2010, s. 83)

Schopnost zapojit se do společnosti v dospělosti je velmi individuální. Někteří jedinci jsou adaptabilnější než druzí. Někteří jsou schopní si najít partnera, a některým překáží jejich problémy se sociální interakcí natolik, že toho schopni nebudou nikdy. Pokud se jim podaří

žít běžný život, tak jak ho známe my (založí si rodinu, najdou a udrží si zaměstnání, atd.) stále budou na ostatní působit podivínsky, introvertně a neprakticky. Stále se můžou projevat jejich problémy s porozuměním druhým. Neporozumí jejich humoru, který budou brát doslovně, jejich neverbální komunikaci, budou se vyhýbat fyzickému kontaktu a nebudou rozeznávat signály nebezpečí. U jedinců, kteří budou v běžném životě zcela selhávat, je zapotřebí určitého stupně podpory, například podporovaného zaměstnání a chráněné formy bydlení (Thorová, 2012).

2.2.2 Komunikace

V oblasti vývoje komunikace není nějaké výraznější opoždění, a pokud ano, tak v pěti letech se vše ustaluje a vývoj je v normě. Problémy se vyskytují především v pragmatické rovině řeči. Jejich řeč je mechanická a memorovaná (Thorová, 2012). Christopher v knize taktéž popisuje své trable v komunikaci s druhými: *„Z lidí jsem zmatený. Je to ze dvou základních důvodů. První základní důvod je, že lidi hodně mluví a přitom nepoužívají slova. Siobhan říká, že když zvednete jedno obočí, může to znamenat spoustu různých věcí. (...) Druhý základní důvod je, že lidi v hovoru často používají metafory. (...) Slovo metafora znamená přenést něco z jednoho místa na druhé, (...), a je to, když něco popisujete a použijete nějaké slovo pro něco, co to není. Což znamená, že slovo metafora je metafora.“* (Haddon, 2014, s. 24-25). Dítě si neumí vysvětlit situaci, že při rozhovoru s druhým jedincem může dojít k určitému neporozumění. Neodhadne situaci, kdy zasahovat do rozhovoru druhým lidem, a proto často jejich řeč přerušuje. Má problém s ovládním svých nevhodných připomínek, což může působit drze (Attwood, 2005). Nezájímá se o reakce jedinců, ke kterým řeč směřují (Thorová, 2012). Člověk s AS často nedokáže říci „já ti nerozumím“ či „já nevím, co tím myslíš“, tudíž situaci řeší tak, že změní konverzaci na téma, ve kterém si je jistý. Není výjimkou, že se změněné téma bude týkat jeho stereotypního zájmu. Komunikace se tak může podobat monologu člověka s AS. Častým specifíkem komunikace s lidmi s AS je doslovné chápání výroků, nerozumí tedy ustáleným frázím, které intaktní člověk pochopí bez obtíží (Attwood, 2005).

Příkladem může být Christopherovo vysvětlení doslovného chápání na jednoduchém příkladu cedule: *„Nebo vidíte tabulku s nápisem NEVSTUPUJTE NA TRÁVNÍK, ale mělo by tam být NEVSTUPUJTE NA TRÁVNÍK KOLEM TÉTO TABULKY nebo NEVSTUPUJTE NA TRÁVNÍK V TOMTO PARKU, protože je spousta trávníků, po kterých se chodit může.“* (Haddon, 2014, s. 41).

Doslovné chápání můžeme pozorovat také v komunikaci s naší druhou postavou Jacobem: „*Jacobe, detektiv Matson s tebou chce mluvit o něčem jiném. Nechceš se na minutu posadit?*“ *Jen na minutu, protože je skoro půl páté.*“ (Picoultová, 2010, s. 137). Na tomto úryvku si můžeme všimnout jak doslovného chápání, tak také Jacobova stereotypního zájmu, jelikož přesně o půl páté začíná v televizi detektivní seriál *Crime Busters* a Jacob ho každý den sleduje.

2.2.3 Představivost a zájmy

Stereotypní zájmy jsou převážně typické pro jedince s Aspergerovým syndromem. Společnost si nejčastěji spojuje Aspergerův syndrom s vysoce nadprůměrnou inteligencí a nadáním v určité oblasti, která se odvíjí od jejich zájmů (Preißmann, 2010). Tato optimistická představa se v běžném životě stává zřídka skutečností, ale přesto můžeme najít jedince, který má nadání v oblasti literární, matematické či paměťové (Thorová, 2012).

Stejně tak tomu je u Christophera, který je nadprůměrně inteligentní v matematické oblasti, a přestože chodí do základní školy pro jedince s postižením, díky své inteligenci úspěšně prošel maturitní zkouškou z matematiky (Haddon, 2014). „*A šel jsem s mámou do knihkupectví a koupil jsem si Přípravu ke zkoušce z vyšší matematiky a táta řekl paní Gascoyneové, že příští rok budu dělat zkoušku z vyšší matematiky, a ona řekla, Jistě.*“ (Haddon, 2014, s. 229). Jak již bylo zmíněno výše, jedinci mají nejčastěji průměrné IQ a jejich aktivní ponoření do jednoho zájmu jim je většinou na škodu, protože přesně to je ta věc, která je odděluje od intaktní společnosti. Zájmy jsou především encyklopedické (Preißmann, 2010). Mezi ně nejčastěji patří počítače, mapy, dopravní značky a prostředky, čísla či jízdni řád. Encyklopedické zájmy má i Christopher. Má rád matematiku a čísla, protože jsou jasná a člověka nepřekvapí (Haddon, 2014). „*Jmenuji se Christopher John Francis Boone. Zním všechny země na světě i jejich hlavní města a všechny prvočísla až do 7507.*“ (Haddon, 2014, s. 8). Na tomto úryvku můžeme sledovat potřebu stereotypů a jasného řádu, kterou si tímto způsobem uspokojují (Thorová, 2012).

Také Jacob je v určitých oblastech nadprůměrně inteligentní: „*Na druhé straně bych vám mohl říct naprosto přesně všechno o blesku, o polymerázových řetězových reakcích nebo o druhohorních sauropodech a taky umím citovat slavné filmové hlášky. Periodickou tabulku prvků jsem se naučil nazpaměť, přestože jsem se o to vůbec nesnažil; sám od sebe jsem se naučil číst střední egyptštinu a pomohl jsem učiteli matematiky opravit počítač.*“ (Picoultová, 2010, s. 23).

Člověk s PAS se nevěnuje celý život pouze jednomu zájmu, v průběhu jeho života se mění. Je ovšem pravidlem, že změna zájmu nesouvisí s módními trendy jako u intaktních lidí. Zájem lidí s PAS v rituálech a stereotypních činnostech přináší problém s přizpůsobováním se změnám, které je v životě potkají. Potřebují, aby jejich den měl jasný řád a byl pravidelný (Attwood, 2005). Pokud se stane něco nečekaného, jejich reakce můžou být různé. Stejně je tomu i v případě Jacoba: „*Vytočí mě, když všechno nevychází podle plánu nebo se něco v mém rozvrhu změní. Někdy se úplně přestanu kontrolovat. Úplně se složím - začnu ječet, nadávat, mlátit kolem sebe.*“ (Picoultová, 2010, s. 24)

2.2.4 Obtíže mimo triádu

Kromě výše zmíněné triády problémových oblastí mají jedinci s AS obtíže v dalších aspektech, které narušují jejich běžný život. Mezi jednu z nich patří motorická neobratnost. U dětí s AS je pozorována opožděnost v chůzi a běhu. Dělá jim problém jemná motorika (zavazování tkaniček, neúhledné psaní), ale také hrubá motorika (sportovní aktivity, běh). Mají problém s rovnováhou, pohybem v prostoru, napodobováním pohybů či s rytmem (Attwood, 2005).

Další problémovou oblastí může být myšlení jako takové. Myslíme tím učení a paměť (Attwood, 2005). „*Lidé s Aspergerovým syndromem však mívají potíže, aby dokázali vnímat myšlenky a pocity druhých a dále s nimi nakládat odpovídajícím způsobem.*“ (Attwood, 2005, s. 111). Jedinci mají přesně nalinkovaný způsob úvahy, na který jsou zvyklí a který nedokáží obměňovat. Například osvojování si čtení se u dětí s AS často pohybuje v extrémech. Buď jim jde osvojování příliš snadno, ale vyskytují se obtíže ve spojování slov s konkrétní představou, nebo jim čtení působí velké nesnáze (Attwood, 2005).

Mezi poslední problémovou oblast bychom mohli zařadit specifickou citlivost lidí na různé podněty, například křik, zvuk, tělesný kontakt (Říhová a kol., 2011). V souvislosti s těmito aspekty se může objevit zvýšená úzkost, impulzivita či přecitlivělost (Hrdlička, Komárek, 2004). Například Christopher nesnáší žlutou a hnědou barvu, naopak má rád barvu červenou (Haddon, 2014). „*4 červená auta v řadě za sebou znamenají **dobry den** a 3 červená auta v řadě za sebou znamenají **celkem dobry den** a 5 červených aut v řadě za sebou znamená **super dobry den** a proč 4 žlutá auta v řadě za sebou znamenají **špatny den**, což je den, kdy s nikým nemluví, sedím sám a čtu si knihy a nesním oběd a neriskuji.*“ (Haddon, 2014, s. 35) Někteří reagují velmi citlivě na zvuky, dotyk, zrakové podněty (výrazné barvy), pachy, bolest či teplotu (Attwood, 2005).

Jacob je taktéž citlivý na různé věci. Mezi ně patří například zvuk mačkání papíru, velký hluk, blikající světla, změny plánů, vypadané vlasy, dotek cizí osoby či sudá čísla (Picoutltová, 2010). Těchto podnětů je mnohem více, budeme se jim věnovat v dalších kapitolách práce.

2.3 Jedinec s Aspergerovým syndromem ve společnosti

2.3.1 Nízko funkční Aspergerův syndrom

Nízko funkční AS je charakteristický především problémovým chováním. Je pro něj typický negativismus, vyžadování rituálů, pohybové stereotypie, destruktivní chování a obtížné výchovné usměrnění. Také se objevují problémy v sociálním a komunikačním chování, týká se to odmítání spolupráce, sociální izolovanosti, odmítání kontaktu, emočního chladu a odstupu. Často jsou přidružené podprůměrné intelektové schopnosti (jak už bylo výše zmíněno, nadprůměrný inteligenční kvocient je spíše mýtem, ale objevují se i výjimky), dále je přidružená hyperaktivita a poruchy pozornosti (Thorová, 2012).

2.3.2 Vysoce funkční Aspergerův syndrom

Lidé s vysoce funkčním Aspergerovým syndromem jsou spíše sociálně naivní, je zde schopnost spolupráce a mírně odlišná emoční reaktivita. Neobjevuje se výrazně problémové chování. Tito lidé mají průměrný či nadprůměrný inteligenční kvocient. Jsou ochotni přerušit své stereotypní zájmy a věnovat se i jiným činnostem (Thorová, 2012).

Lidé s AS mohou bez problémů a samostatně žít v běžné společnosti. Ostatní je sice mohou považovat za introvertní, zvláštní či podivínské, ale i přesto jsou schopni si najít a udržet zaměstnání, mít rodinu a děti. Toto vše ale záleží na celkové adaptabilitě, schopnostech a dovednostech, což ovlivňuje speciální péče a podpora, která jim byla věnována už v dětství (Thorová, 2012). V České republice máme mnoho organizací, které se podílí na zlepšování podmínek života jedinců s poruchami autistického spektra, mezi ně patří například APLA (Asociace pomáhající lidem s autismem), Autistik či JAN (Jdeme autistům naproti).

3 Interpretace vybraných děl

V této kapitole je naším záměrem interpretovat díla, v nichž vystupuje dětský hrdina s diagnózou Aspergerův syndrom. Na základě předchozí kapitoly by měl být čtenář dostatečně seznámen se specifiky, která souvisí s AS a která tomuto druhu zdravotního postižení dodávají určitý opar tajemnosti a záhadnosti. Právě tato tajuplnost, dle autorčina mínění, způsobuje, že autoři, zabývající se touto tematikou, využívají ve svých knihách psychologický žánr s detektivními prvky.

Nejdříve se zaměříme na román *Podivný případ se psem*, jehož zajímavost spočívá v samotném vypravěči celého příběhu, a to v chlapci s diagnózou Aspergerův syndrom.

Poté budeme interpretovat knihu *Nejsem jako vy*, která je taktéž zajímavá z hlediska vypravěče, jelikož příběh nám předkládá hned pět postav (vypravěčů), které se v příběhu objevují a jsou pro něj důležité.

3.1 Interpretace románu *Podivný případ se psem* Marka Haddona

Pro interpretaci díla budeme vycházet ze samotné knihy *Podivný případ se psem* Marka Haddona. Pokusíme se o interpretaci zaměřenou na dětskou hlavní postavu knihy, Christophera, a především na to, jak se Christopher ve společnosti projevuje.

3.1.1 Mark Haddon

Mark Haddon se narodil v roce 1962 v britském Northamtonu. Univerzitu v Oxfordu vystudoval už v roce 1981, později se ještě vrátil ke studiu, kdy získal magisterský titul v oboru anglická literatura na univerzitě v Edinburgu.

Mark Haddon vystřídal různou škálu povolání. Po studiu působil jako asistent dětí a dospělých s mentálním a tělesným postižením, později se živil jako ilustrátor časopisů a tvůrce komiksů pro *New Statesman*, *The Spectator*, *Private Eye*, *The Sunday Telegraph* and *The Guardian*, kde tvořil komiksové sloupky.

Jeho první kniha pro děti, *Gilbert's Gobstopper*, se na pultech knihkupectví objevila v roce 1987 a následovaly ji další dětské tituly a obrázkové knížky pro dětské čtenáře, přičemž mnoho z nich sám i ilustroval. Mezi autorem ilustrovaná díla patří například série *Agent Z*.

Od roku 1996 také pracoval na řadě televizních projektů, stal se autorem mnoha epizod pro televizní program *Microsoap*. Je držitel dvou ocenění Britské akademie filmového

a televizního umění (BAFTA Award) a také nositelem ceny Královské televizní společnosti (Royal Television Society Award).

Jeho román *Podivný případ se psem* (*The Curious Incident of the Dog in the Night-time*) z roku 2003 vzbudil pozornost široké veřejnosti a byl přijat více než úspěšně čtenáři po celém světě. Je to zároveň první kniha, která byla vydána ve dvou výtiscích zároveň, první byl určen pro děti a druhý pro rodiče. *Podivný případ se psem* získal řadu prestižních ocenění včetně britského titulu Whitbread Book of the Year v roce 2003 (British Council Literature, 2017, online). Sám autor se ke svému dílu vyjádřil takto: „*Nepřestávalo mě udivovat, že se kniha šíří kolem celého světa, jako nějaká infekční nákaza.*“ (Haddon, 2017, online)

Jeho druhý román, *Problémová partie* (*A Spot of Bother*), se pak v roce 2006 dostal do užšího výběru pro další z prestižních ocenění Costa Novel Award.

Jeho první básnická sbírka, *The Talking Horse and the Sad Girl and the Village Under the Sea*, byla publikována v roce 2005. Mezi jeho poslední tvorbu pak patří hned dva romány, *Boom!* z roku 2009 a *Červený dům* z roku 2012, a jedna obrázková kniha *Walking on The Moon* z roku 2009.

V současné době vede Mark Haddon kurzy tvůrčího psaní jak na Oxfordské univerzitě, tak i v rámci charitativní nadace Arvon Foundation (British Council Literature, 2017, online).

3.1.2 Podivný případ se psem

Originální název knihy zní *The Curious Incident of the Dog in the Night-time*. Poprvé kniha vyšla v roce 2003 v nakladatelství Jonathan Cape v Londýně. Do češtiny knihu přeložila Kateřina Novotná a knihu poprvé vydalo české nakladatelství Argo taktéž v roce 2003. Interpretovat budeme vydání knihy z roku 2014 (Haddon, 2014).

3.1.3 Titul

Titul považujeme za důležitou část knihy, je to první záležitost, která čtenáře na knize upoutá. „*Základní funkce titulu spočívá v tom, že označuje dílo, podává čtenáři první informaci o něm.*“ (Všetička, 1992, s. 43).

Podivný případ se psem do jisté míry naznačuje děj celé knihy. Je to ovšem pouze zdánlivý hlavní děj. Sám vypravěč a zároveň hlavní postava nám příběh vypráví tak, že za stěžejní část svého příběhu považuje hledání vraha sousedčina psa. Pokud se čtenář do knihy začte a bude pozorný, zjistí, že je zde další linie děje, která se nám v průběhu knihy ukazuje jako důležitější, a budeme ji tedy označovat za hlavní. Podivné okolnosti okolo zavražděného

psa hlavní příběh pouze spouští a rozvíjí. Každopádně nám tento titul naznačuje děj knihy, tudíž bychom tento titul mohli označit jako příznakový (Petrů, 2006).

3.1.4 Struktura knihy

Hlavní hrdina knihy, Christopher, je autorem stylizován jako tvůrce celé knihy a zároveň i vypravěč příběhu. V úvodu knihy nám Christopher představuje své dílo jako detektivní román. Kniha ale obsahuje především vyprávění ze života Christophera, tudíž je spíše deníkem nežli detektivním románem. Dílo je tedy psáno deníkovou formou, kdy zdánlivý autor knihy působí i jako hlavní postava celého příběhu. Příběh ale neobsahuje autobiografické prvky a Mark Haddon není hlavní postavou příběhu.

Kniha je dělena na kapitoly, které v sobě ovšem ukrývají určitou zvláštnost, čísla kapitol jsou pouze prvočísla. To nám ukazuje první stereotypní zálibu hlavní postavy, což je matematika a zabývání se čísly. Číslo poslední kapitoly je poměrně vysoké a to 223, pokud si ale spočítáme všechna prvočísla do tohoto čísla, zjistíme, že celkový počet kapitol je 48. Na konci knihy nalezneme i jednu přílohu, která obsahuje řešení matematického příkladu. Hlavní hrdina měl potřebu toto řešení čtenáři sdělit, ale nehodilo se, dle jeho úsudku, do příběhu knihy, která řeší příběh zabitého psa. Vyřešil to tak, že vypočítaný příklad přiložil jako přílohu. Toto na čtenáře může působit poněkud úsměvně, jelikož v knize bylo pravidlem, že hlavní linie se rozvíjela ob kapitolu. Tím vznikly „mezikapitoly“, ve kterých Christopher dost často vysvětloval svůj život a jeho zvláštnosti, například proč nemá rád žlutou a hnědou barvu či jak si zjistíme všechna prvočísla, nebo v nich rozebírá svůj oblíbený román *Pes baskervillský*. Ani tyto informace nebyly přínosné pro vyřešení vraždy, přesto je Christopher nezařadil do příloh.

3.1.5 Stručný děj knihy

Děj nás na úvod knihy zavede do situace, kdy Christopher objeví zabitého psa Wellingtona, který patří jejich sousedce paní Shearsové. Paní Shearsová byla Christopherovi celkem blízká, jelikož s ním a jeho otcem trávil mnoho času. Christopher je zároveň hlavním podezřelým z této vraždy a je tak odveden na policii. Jelikož jeho další zálibou jsou detektivní knihy o Sherlocku Holmesovi, rozhodne se proto vrhnout do podobného dobrodružství a vyšetřit celou záhadnou situaci, čímž ale vypátrá mnoho dalších zajímavostí o své rodině.

V průběhu knihy nám Christopher prozradí, že jeho matka zemřela v nemocnici a od té doby zůstali s otcem sami. Ovšem jednoho dne objeví u otce ve skříni dopisy, které jsou adresovány jemu. Christopher tak zjistí, že mu píše matka, která je stále naživu. Opustila svou

rodinu a založila nový život s manželem paní Shearsové. Christopher tak odhalí lži svého otce, který se zároveň přiznává k zabití psa Wellingtona.

Toto je pro Christophera důvod k útěku, necítí se s ním bezpečně a nevěří mu. Vydává se tak na cestu plnou nástrah, při které musí nalézt nádraží, správný vlak do Londýna a také nové bydliště své matky. Tyto překážky se mu podaří překonat, a přestože ho matka vidí nesmírně ráda, pan Shears nikoliv. Matka tak bere Christophera zpět domů a začne žít v jeho blízkosti. Pro otce to znamená vyřešit hned několik komplikací, a to obnovu důvěry mezi ním a svým synem, který o nápravu nejeví zájem, ale také obnovení vztahu se svou bývalou ženou.

Děj je obohacován o vsuvky, které nám přibližují hlavního hrdinu. Jsou to příběhy o tom, co má rád a co naopak rád nemá. Příběhy z jeho školy a minulosti, ale také různé poučky, záhadné příběhy či rébusy, ke kterým nám poskytne řešení. Kniha je proložená také náčrtly a schématy vytvořenými samotným hrdinou.

3.1.6 Prostor knihy

„Prostor je širší pojem než místo děje, představuje v podstatě vztah mezi jednotlivými místy děje, vztah většinou znásobený a umocněný.“ (Všetička, 1992, s. 31)

Prostor knihy můžeme označit jako migrační, tedy takový, který se často mění (Všetička, 1992). Dále ho můžeme označit také jako reálný, jelikož jednotlivé scény se odehrávají na reálných a konkrétních místech. Nejčastějším místem děje je domov hlavního hrdiny a jeho okolí, ve kterém se odehrávají nejdůležitější zvraty celé knihy. V jeho blízkém okolí Christopher nalezne zavražděného psa a přímo v domově objeví dopisy od své matky. Mimo domov se děj odehrává například ve škole či samoobsluze. Prostředí se nejvíce mění v části knihy, kdy Christopher utíká z domova do Londýna. V knize jsou popsány konkrétní ulice, po kterých Christopher při svém dobrodružství kráčí. Celý prostor je tedy spojený s hlavní postavou knihy, jelikož na každém místě v knize je přítomný právě Christopher. V celé knize se tak neobjevuje místo, o kterém by nám Christopher pouze vyprávěl a sám na něm nebyl.

3.1.7 Vyprávěč

Román je vyprávěn v ich-formě. Jak již bylo výše zmíněno, je vyprávěn hlavní postavou Christopherem. Příběh je tak subjektivním pohledem hlavní postavy na dané okolnosti. Je značně ovlivněn racionálním postojem Christophera a jeho chladnou úvahou. Jeho vyprávění je tudíž spíše suchým konstatováním reality a není příliš citově zbarveno. Určité citové vypětí je znatelné v promluvách druhých postav, ale je stíráno Christopherovým nepochopením situace: *„A potom vydala táhlý, nařikavý zvuk, jako zvířata v televizních*

pořadech o přírodě. A mně se to nelíbilo, že tohle dělá, protože to byl hlasitý zvuk, a řekl jsem, „Proč tohle děláš?“ (...) A pak, za chvíli, řekla, „Christophere, dovol mi, abych tě vzala za ruku. Jen pro jednou. Jen kvůli mně. Dovolíš? Nebudu Tě držet pevně,“ a natáhla ruku dopředu. A já jsem řekl, „Nesnáším, když mě lidi berou za ruku.““ (Haddon, 2014, s. 205).

3.1.8 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní postavou je patnáctiletý Christopher John Francis Boone. Je to chlapec, který je odlišný od svého okolí, což poznáme hned v úvodu knihy. Sám hrdina se za odlišného považuje a je si své jinakosti vědom. Vytvořil si i seznam věcí, které jsou na něm zvláštní a které způsobují časté hádky rodičů. Nazval je behaviorálními problémy:

- A. *Dlouho s nikým nepromluví.*
- B. *Dlouho nejím ani nepiju.*
- C. *Nesnáším, když se mě někdo dotkne.*
- D. *Když mám zlost nebo když jsem zmatený, ječím.*
- E. *Nesnesu být na hodně malém prostoru s jinými lidmi.*
- F. *Když mám zlost nebo když jsem zmatený, rozbíjím věci.*
- G. *Sténám.*
- H. *Nemám rád žluté věci nebo hnědé věci a odmítám se žlutých nebo hnědých věcí dotknout.*
- I. *Odmítám použít svůj zubní kartáček, když se ho dotkl někdo jiný.*
- J. *Nesním jídlo, pokud se různé druhy jídel vzájemně dotýkají.*
- K. *Nevšímnu si, že se na mě lidé zlobí.*
- L. *Nesměju se.*
- M. *Říkám věci, které ostatní lidé považují za drzost.*
- N. *Dělám hlouposti.*
- O. *Biju jiné lidi.*
- P. *Nenávidím Francii.*
- Q. *Řídím mámino auto.*
- R. *Jsem podrážděný, když někdo hýbá s nábytkem.* (Haddon, 2014, s. 58 - 59).

U některých bodů hrdina připsal situaci či zkušenosti, při kterých se jeho behaviorální problémy objevují, například jednou s nikým nepromluvil celých 5 týdnů.

Christopher žije sám se svým otcem, se kterým má zvláštní vztah. Otec syna miluje a dělá vše pro jeho dobro. Musí ale tak své jednání vždy promyslet, aby svého syna nerozrušil,

jelikož Christopher potřebuje ve svém životě řád a pořádek. Otec tak musí své chování a jednání přizpůsobit zvláštnostem svého syna, například barvit určité jídlo, aby nebylo žluté či hnědé, Christopher by ho jinak nepozřel. „*Dám Ti do trouby jedno to Gobi Aloo Sag, chceš?*“ řekl potom táta. *Indická jídla mi totiž chutnají, protože mají výraznou chuť. Ale Gobi Aloo Sag je žluté, takže než začnu jíst, přidávám do něho červené potravinářské barvivo. Mám ho v umělohmotné lahvičce v mojí zvláštní krabici na jídlo.*“ (Haddon, 2014, s. 79).

Tyto vlastnosti hl. hrdiny na nás mohou působit rozporuplně možná až negativně. Chlapec ale oplývá i dalšími vlastnostmi, které ho dělají jedinečným. Je nadprůměrně inteligentní v oblasti matematiky, složil z ní i maturitní zkoušku, přestože chodí do školy pro jedince se zdravotním postižením. Matematika není jediná oblast, ve které vyniká. Má rád také knihy, jízdní řády a vyzná se i ve hlavních městech. Christopher má v oblíbenosti také zvířata. Vlastní domácího mazlíčka, krysu Tobyho, kterou si vezme na dobrodružnou cestu za svou matkou. Jednou se pro Tobyho záchranu vrhá na koleje a riskuje pro něj i život. Má taktéž rád psa Wellingtona, který byl zabit.

Christopher lpí na pravdě. Pokud někdo lže, ztratí v něj veškerou důvěru, jak se také stalo v případě otce. On sám nikdy nelže. Nevyhledává společnost druhých, je vůči nim obezřetný a nevěří jim. Taktéž se vždy snaží plnit pravidla, která si se svým otcem stanovili. „*A pak jsem zauvažoval. Usoudil jsem, že jsem musel tátovi slíbit jenom pět věcí, což bylo: (...) A zeptat se na pana Shearse nebyla žádná z těch věcí.*“ (Haddon, 2014, s. 69-70).

V knize je popsána značná část Christopherových potřeb, vrtochů, zkušeností či jeho názorů na určité problémy. Jediné, co nám chybí k dokonalému obrazu hlavního hrdiny je jeho vzhled, který tu není popsán a ani naznačen.

3.1.9 Téma knihy

Život jedince s postižením

Za hlavní motiv lze označit **život jedince s postižením**. Celá kniha popisuje, jak Christopher žije svůj život a jak jej jeho postižení ovlivňuje. Dozvídáme se o specifikách Aspergerova syndromu, především o jeho projevech. Všechny tyto informace k nám přicházejí nenásilnou formou, jelikož je líčí sama hlavní postava, která „píše“ tuto knihu a popisuje v ní své každodenní příhody a strasti. Pasáže z knihy, ve kterých Christopher vysvětluje obtíže a zvláštnosti svého života, byly uvedeny v první kapitole, doplňovaly tak teoretickou část.

3.1.10 Motivy knihy

Motiv můžeme definovat jako „základní dynamickou složku díla, která vytváří epickou dějovost nebo lyrické napětí“ (Petrů, 2000). Rozlišujeme motiv hlavní a vedlejší (Lederbuchová, 2002).

Problémová komunikace

Problémová komunikace a kontakt s druhými lidmi je také jedním z projevů Aspergerova syndromu, jenž jsme rozebrali již v první kapitole. Problém v komunikaci hlavního hrdiny se objevuje především s cizími lidmi, jelikož Christopher striktně dodržuje pravidla. Jedním z těchto pravidel je nevěřit cizím lidem. Christopher je tedy často podezřívá a nedůvěřuje jim, čímž se stává komunikace poněkud zvláštní.

Neznalost Aspergerova syndromu

Problém v komunikaci je také způsoben tím, že veřejnost nezná specifika daného postižení. Proto často používá metafory, vtipy, sarkasmus a různé slovní obraty, které mohou komunikaci ztížit. Pokud si lidé všimnou zvláštnosti Christopherova chování, kterou si nedokáží vysvětlit, začnou se mu vyhýbat či neadekvátně reagovat.

Špatné reakce okolí

Se špatnou informovaností a neznalostí AS souvisí další motiv, a to **špatné reakce okolí** a tím i **neadekvátní přístup k jedinci s postižením**. Tento motiv můžeme nalézt například v situaci, kdy Christophera vyslýchá policista, který ho zavaluje otázkami, čímž ho rozruší, ale co hůř, také na něj sáhne, což je věc, kterou Christopher nesnese, tudíž policistu udeří. „*A pak řekl, „Důrazně ti doporučuju, abys nastoupil dozadu do policejního auta, protože jestli se znovu pokusíš o nějakou tu svou skopičinu, ty hajzlíku, bude doopravdy zle. Rozuměls?‘ Přešel jsem k policejnímu autu, které bylo zaparkované hned u vrátek. Otevřel zadní dveře a já jsem nastoupil. Vezl na sedadlo řidiče a vysílačkou zavolal policistku, která byla ještě v domě. Řekl, „Ten spratek mě právě uhodil, Kate,(...)““ (Haddon, 2014, s. 16).*

Vztahy v rodině

Dalším velmi silným motivem knihy jsou komplikované a složité **vztahy v rodině**. Sám hrdina si ale složitosti vztahů není vědom a nevnímá je jako problémové. Zásadní pro příběh je dobrý vztah otce a Christophera. V knize můžeme pozorovat, jak je tento vztah vratký a jak je těžké ho uchránit. Kniha nás ve svém průběhu přesvědčí, že stačí malé zaškobrtnutí a celé pouto se může zničit a obnovit důvěru zásadového Christophera je velmi těžké. „*Pak byla 1 hodina a 20 minut po půlnoci, ale tátu jsem jít nahoru neslyšel. Přemýšlel*

jsem, jestli dole usnul, nebo jestli čeká a přijde mě zabít. Takže jsem si vyndal švýcarský nůž a otevřel pilku, abych se mohl bránit.“ (Haddon, 2014, s. 135). Tento úryvek se nachází v části knihy, kdy se otec přizná Christopherovi, že jeho matka není mrtvá a on tuto skutečnost zatajil, a také to, že on zabil psa Wellingtona. Lež a násilí v Christopherově hlavě znamenají nebezpečí a nedůvěru. Christopher i v takto citově vypjatém okamžiku zapojí logickou dedukci, ze které vyplývá, že pokud otec zabil psa, může zabít i jeho, a je tedy na čase ho opustit.

Vztah Christophera a matky je složitější než jeho vztah s otcem. Matka těžce zvládala synovo postižení, které jejich rodinu dennodenně doprovází. Běžný den v rodině Boonů byl naplněn hádkami, kterých se účastnila především Christopherova matka. Začala si všímat, že otec jedná a komunikuje se svým synem lépe než ona a že je rodině spíše na obtíž než ku prospěchu. Proto se rozhodne rodinu opustit a útěchu najde v sousedově náruči. Christopher ale nechápe všechny souvislosti a důvody, proč matka odešla. Je velmi zajímavé, že ve chvíli, kdy se cítil ohroženě, šel fakt, že ho matka opustila, mimo jeho zájem, a bylo pro něj důležitější utéct od otce. Ve výsledku ho tedy zranila spíše otcova lež místo matčina útěku.

Racionalita

Racionalita je typickým znakem hlavního hrdiny. Christopher v každé situaci jedná promyšleně a dle logického úsudku. Potrpí si na přesnost a pořádek, což můžeme poznat na jeho zálibě v číslech, která ve své podstatě tento řád a pravidla mají. V knize se tak neobjevuje patetičnost a obrazy plné citově vypjatých chvil, které by sám hrdina prožíval. Můžeme ale nalézt výjimku, a to v okamžiku, kdy se Christopher dozvídá, že jeho matka žije, a on tak zareaguje mimo svou kontrolu, ačkoliv při popisu celé události působí opět racionálně. *„A potom jsem už nedokázal myslet vůbec na nic, protože mi mozek přestal fungovat. Měl jsem závrať. Připadalo mi, že se pokoj houpe ze strany na stranu, jako by byl na vrcholu nějaké hrozně vysoké budovy a ta budova se v silném větru houpala dozadu a dopředu (tohle je taky přirovnání). Věděl jsem ale, že pokoj se nemůže houpat dozadu a dopředu, takže to muselo být něco, co se dělo v mojí hlavě. Svalil jsem se na postel a stočil se do klubička. Zvedl se mi žaludek.“* (Haddon, 2014, s. 125).

Christopher sice vnímá své pocity, vždy si na ně ale vytvoří systém tak, aby byly pro něj přijatelnější. Například ve chvíli, kdy utíká od svého otce, si uvědomuje svůj strach: *„Kdybych se normálně vydal do školy, měl bych čím dál větší strach, protože jsem to ještě nikdy neudělal. Jenže teď jsem měl dva druhy strachu. Měl jsem strach z toho, že se dostávám daleko od místa, které znám, a zároveň jsem měl strach z toho, že jsem blízko místa, kde žije*

táta, a tyhle dva strachy byly vůči sobě nepřímo úměrné, takže jak jsem se čím dál víc vzdaloval od domova a od táty, výsledný strach zůstával konstantní a vypadalo to takhle:

*strach*_{výsledný} = *strach*_{z neznámého prostředí} × *strach*_{z blízkosti táty} = konstanta. “ (Haddon, 2014, s. 148).

Dalším příkladem může být výňatek z knihy, kdy se Christopher dozvěděl od sousedky, že jeho matka a pan Shears spolu měli poměr, on si celou věc vysvětlil po svém a bez emocí. „*A potom řekla, ‚Bylo ti smutno, když ses to dozvěděl?‘ ‚Dozvěděl, co?‘ zeptal jsem se. A ona řekla, ‚Rozrušilo tě, když ses dozvěděl, že tvá máma a pan Shears měli poměr?‘ ‚Ne,‘ řekl jsem. (...) ‚Mně kvůli tomu není smutno. Protože máma je mrtvá. A protože pan Shears už tady není. Takže bych byl smutný kvůli něčemu, co ve skutečnosti neexistuje. A to by byla hloupost.‘*“ (Haddon, 2014, s. 87-88).

Racionalita se opět výrazně projevuje v okamžiku, kdy se Christopher ocitne v pro něj nebezpečné situaci. Opět se snaží zapojit chladnou hlavu, rozum a vše bere velmi racionálně. Váhá mezi bydlením u matky, u sousedky, ke které nemá nikterak zvláštní vztah, a svým strýcem, kterého taktéž několik let neviděl. Po zhodnocení všech kladů a záporů volí matku. „*A usoudil jsem, že nemůžu žít u paní Alexandrové, protože to není přítelkyně nebo člen rodiny, (...). A pak mě napadlo, že bych mohl žít u mámy, protože ta je moje rodina a věděl jsem, kde bydlí, (...).*“ (Haddon, 2014, s. 143).

V části knihy, kdy chlapec popisuje svůj útěk od otce, nalezneme také časové údaje o tom, co přesně dělal, což působí také velmi racionálně. „*Bylo 11 hodin a 16 minut. Znovu jsem se pokusil počítat mocniny 2, ale nedostal jsem se pře 2¹⁵, což je 32 768. Takže jsem sténa, aby mi čas rychleji ubíhal a abych nemusel přemýšlet.*“ (Haddon, 2014, s. 135). Celou knihou tak prostupuje pravidelnost a především přesnost Christopherova vyprávění.

3.2 Interpretace románu *Nejsem jako vy* Jodi Picoultové

Při interpretaci tohoto románu budeme především vycházet ze samotné knihy *Nejsem jako vy* Jodi Picoultové. V našem výkladu se zaměříme na dětskou postavu knihy, Jacoba, a především si budeme všimnout sociálního kontextu, tedy jak je Jacob společností přijímán.

3.2.1 Jodi Picoultová

Jodi Picoultová se svým manželem Timem a třemi dětmi žije v Hanoveru ve státě New Hampshire. Studovala tvůrčí psaní na Princetonu. Po promoci ji drsná realita běžného života a potřeba zaplatit nájemné donutila k vystřídání různých profesí. Mimo jiné si vyzkoušela pozici technické spisovatelky, redaktorky v nakladatelství učebnic a také vyučovala angličtinu. Nyní je držitelkou čestného doktorského titulu z Dartmouth College z roku 2010 a dalšího čestného doktorátu z University of New Haven z roku 2012.

V současné době Jodi Picoultová působí v radě společnosti VIDA (Women in Literary Arts; Ženy v literárním umění), jejímž cílem je zvýšit kritickou pozornost na v současnosti písící ženské autorky a také podpořit transparentnost v souvislosti s genderovou a rasovou rovností v současném světě moderní literatury. Založila a plní funkci výkonného producenta v mládežnickém divadelním spolku, jehož cílem je získávat finanční prostředky za vystoupení na různé charitativní účely.

Jodi Picoultová, autorka více jak 20 románů, je jednou z nejprodávanějších autorek současnosti. Vedle románů se také věnuje tvorbě fikcí pro mladistvé, například *Láska mezi písmenky* (2015). Posledních osm románů, které Picoultová napsala, se staly číslem jedna v žebříčku nejprodávanějších knih podle časopisu *The New York Times*. Její díla jsou překládána do 30 světových jazyků ve 45 státech světa. Některé její knihy byly také zfilmovány, například *Je to i můj život* (2005).

Je držitelkou hned několika ocenění. V roce 2003 dostala prestižní cenu New England Bookseller Award for Fiction udělovanou v kategorii fikce.

3.2.2 *Nejsem jako vy*

Knihy byla poprvé vydána roku 2010 nakladatelstvím Atria Books v New Yorku. O český překlad se zasloužila Hana Petránková. Název knihy v originále zní *House Rules*. Výtisk, z kterého budeme při psaní této práce vycházet, byl vydán nakladatelstvím Euromedia Group v Praze roku 2011 (Picoultová, 2011).

3.2.3 Titul

Titul knihy *Nejsem jako vy* není přesným překladem originálního názvu, tedy House Rules. Oba tituly vystihují stěžejní otázku knihy, avšak každý jinak. Český překlad spíše odkazuje k hlavní postavě Jacobovi, který se svým chováním a jednáním vymyká zvykům a pravidlům v intaktní společnosti. Anglický titul, který bychom mohli přeložit jako „Domácí pravidla“, nás odkazuje přímo na hlavní zápletku celého díla, jelikož Jacob jedná v souladu s domácími pravidly, která jsou v jeho rodině nastavena. Jedním z těchto příkazů, které celý děj spouští, ale také komplikuje a zamotává, je pravidlo „*Starej se o svého bratra, máš jen jednoho*“ (Picoultová, 2011, s. 28).

3.2.4 Struktura knihy

Knihy má 567 stránek, které jsou děleny do jednotlivých kapitol. Tyto kapitoly jsou zároveň různými pohledy postav na děj knihy, který nám vypráví. Děj knihy se tudíž nedozvídáme pouze od jednoho vypravěče, ale hned od pěti. Prvním z nich je Jacob, který je zároveň hlavní postavou celého příběhu. Jacob bydlí se svou matkou Emmou a bratrem Theem, kteří se taktéž podílejí na vyprávění celého příběhu. Dalšími postavami, které se dělí o svůj pohled na danou skutečnost, je detektiv Rich, který vyšetřuje záhadnou vraždu, a Jacobův právník Oliver. Děj je vyprávěn vždy postavou, která je v dané situaci důležitá a může nám poskytnout nové hledisko na danou situaci. Postavy děj vypráví chronologicky, občas ho ale protnou vzpomínkou na určité situace, ve kterých se projevuje Jacobovo specifické chování a jednání, jež vyplývá z jeho diagnózy.

V knize také můžeme nalézt 11 úryvků, jež mohou připomínat ústřižky z novin, které se týkají nějaké vraždy. Je to ale spíše Jacobova interpretace vražd, které se staly a kterými se zabýval. Upomínají nás tak na Jacobův rituální zájem, a to forenzní vědy. Posledním příběhem je interpretace hlavní zápletky s názvem Strážce bratra svého.

3.2.5 Stručný děj knihy

Jak již bylo zmíněno, hlavní postavou je osmnáctiletý chlapec Jacob s diagnózou Aspergerův syndrom. Jacob bydlí se svou matkou a bratrem Theem. Otec je opustil, jelikož neunesl tíhu břemena starat se o dítě se zdravotním postižením.

Jak se dozvídáme hned v úvodu, Jacob aktivně pracoval na zlepšení svých sociálních dovedností, s čímž mu pomáhala asistentka Jessica. Jacob ji považoval za svou přítelkyni a vždy dal na její rady. Jednoho dne přišel Jacob domů špinavý a rozrušený. V dalších dnech se v novinách objevila zpráva o pohřešování Jacobovy asistentky Jessici, která se brzy našla

zavražděná a zabalená v Jacobově dece. Chlapec se tak stává hlavním podezřelým a stěžejní část knihy je tak naplněna soudním procesem, ve kterém je obžalován právě Jacob. Jeho obhájcem je Oliver, který se v průběhu knihy stane blízkým přítelem celé rodiny.

Až na konci knihy se dozvídáme skutečnost, že Jacob Jessicu nezavraždil, pouze dodržoval domácí pravidlo: „*Starej se o svého bratra, máš jen jednoho*“ (Picoultová, 2011, s. 28) a bránil svého bratra Thea. Theo je totiž chlapec, který se nachází v pubescentním věku a není pro něj lehké mít sourozence s Aspergerovým syndromem. Snaží se tak utíkat od reality tím, že se vloupává do cizích domů a bere si z nich určité „suvenýry“. Jednou zabloudí do domu profesora, který odjel na dovolenou, ovšem neví, že dům hlídá Jessica. Při jeho nelegální návštěvě na Jess narazí, ta uklouzne a udeří se do hlavy. Theo utíká, ale jeho bratr Jacob přichází k Jess na pravidelnou hodinu. Jelikož je zarytým fanouškem forezních věd, podle otisku boty poznává, že na místě činu byl jeho bratr, a myslí si, že Jess zavraždil. Ve snaze svého bratra chránit smaže veškeré stopy, Jess odnese mimo dům a vše upraví tak, aby vražda ukazovala na Jessiina přítele Marka, kterého Jacob nesnáší.

3.2.6 Prostor knihy

Prostor knihy bychom stejně tak jako u předešlé knihy mohli označit za migrační. Místa děje se mění, ale hlavním prostředím knihy je soudní síň, ve které probíhá soud s Jacobem. Dále to je domov Jacoba. Příběh se ale rozvíjí i na dalších místech, jako je restaurace či vězení. Místa jsou reálná a konkrétní, děj se odehrává v Townsendu v USA.

3.2.7 Vypravěč

Vypravěčem v knize je hned pět lidí, bratři Jacob, Theo, jejich matka Emma, policista Rich a právník Oliver. Máme tak pět pohledů a názorů na zamotaný příběh knihy. Tento způsob vyprávění je velmi efektivní, jelikož tak porozumíme prožívání a myšlenkám všech klíčových postav příběhu a lépe tak pochopíme jejich jednání a chování. Z toho ale také vyplývá, že vyprávění je velmi subjektivní a probíhá vždy v ich - formě.

Nejzajímavější na celém způsobu vyprávění knihy je to, že je pro nás závěr knihy nečekaným překvapením. Hlavní postava Jacob nám pouze naznačovala, ale neprozradila svojí klíčovou úlohu v osudný den smrti Jess.

3.2.8 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní postava knihy je chlapec Jacob Hunt. Jak již bylo výše zmíněno, žije se svou matkou a bratrem Theem v Townsendu. Velmi zvláštní vztah má právě se svým bratrem, toto pouto mezi oba bratry budeme rozebírat v kapitole motivy knihy. Celou rodinu ovlivňuje,

někdy rozděluje, ale také sblíží Jacobova diagnóza Aspergerova syndromu. Otec je opustil, a tak veškerá tíha leží na matce Emmě.

Ačkoliv má Jacob rád společnost a pozornost, o kterou se neustále snaží, je pro něj problém si najít a udržet přátele. Jacob nedodrží základní společenská pravidla ani zásady komunikace mezi lidmi. „*Představ si, jak by ti bylo, kdyby k tobě někdo přišel, upřeně se na Tebe zadíval a začal Ti vyprávět o typech krvavých skvrn způsobených objektem, (...). Anebo – což je horší – představ si, že bys byl ten člověk, který o tom mluví a nechápe, že se jeho posluchač zoufale snaží uniknout.*“ (Picoultová, 2011, s. 23). Dělá mu problém porozumět velkému množství informací či společenským obrátům, kterými chceme druhému slušně naznačit nepříjemnou věc. Proto pokud je Jacob v úzkých, vkládá do své promluvy hlášky z oblíbených filmů. Také bere vše doslovně, například když učitelka opustí na chvíli třídu se slovy: „ani se nehněte – ani nedýchejte“, Jacob omdlí, protože po celou dobu její nepřítomnosti nedýchá. Po řadě nevydařených a neúspěšných pokusech najít si přátele rezignoval a smířil se s tím, že se bude muset obejít i bez nich. Na přání své matky se svými sociálními projevy pracuje a snaží se je přizpůsobit svému okolnímu světu. Dochází na hodiny k Jess, jejíž smrt hraje v knize důležitou roli a kterou Jacob považuje za přítelkyni. Výuka probíhá spíše stylem nácviku, tudíž si Jacob memoruje pravidla, která se poté snaží aplikovat ve společnosti.

Jacobův život je ovlivněný jeho zájmy a koníčky. Ty se v průběhu života měnily, jak se z knihy dozvídáme. Čtenář se s Jacobem setkává v období života, kdy mezi jeho největším zájmem jsou forenzní vědy. Forezními vědami je přímo posedlý, každý den ve stejný čas sleduje seriál *CrimeBusters*, vraždy, které se v seriálu řeší, poté často zinscenuje a nechá svou matku případ řešit. Také k narozeninám dostal vysílačku, která zachytává policejní hlášení, tudíž pokud se v okolí děje něco zajímavého, Jacob je vždy přítomen a snaží se pomoci policistům celý případ vyřešit, což se mu občas podaří. Mimo forenzní vědy má rád Jacob matematiku, chemii, fyziku a další exaktní vědy.

Další Jacobovou vlastností je dodržování pravidel, díky kterým, jak sám tvrdí, si udržuje zdravý rozum. V tomto můžeme nalézt stereotypnost, kterou jedinci s Aspergerovým syndromem vyžadují. Potřebuje ve svém životě předvídatelnost a jasný řád. V jejich domě platí následující pravidla: „*1. Uklízej si po sobě, 2. Mluv pravdu, 3. Čisti se dvakrát denně zuby, 4. Nechod' pozdě do školy, 5. Starej se o svého bratra, máš jen jednoho.*“ (Picoultová, 2011, s. 28).

Jacob je citlivý i na určité podněty, které v něm mohou vyvolat vztek až záchvat:

„1. Zvuk mačkaného papíru. Neřeknu vám proč, ale mám vždycky pocit, jako by mi někdo mačkal vnitřnosti.

2. Příliš velký hluk nebo blikající světla.

3. Změny plánů.

4. Nesnáším, když nestihnu CrimeBusters, kriminální seriál, který běží na USA Network každý den v 16: 30. I když znám všech 114 epizod nazpaměť, je pro mě jejich každodenní sledování stejně důležité jako injekce inzulínu pro diabetika. (...)

5. Nesnáším, když mi matka ukládá oblečení do skříně. Rovnám si ho podle pořadí barev duhy ČOZZMIF a bravy se nesmějí dotýkat. (...)

6. Nesnáším, když si někdo ukousne z mého jídla. (...)

7. Vypadané vlasy. (...)

8. Když se mě někdo cizí dotkne.

9. Jídla se škraloupem. (...)

10. Sudá čísla.

11. Když o mně někdo řekne, že jsem retardovaný, protože to nejsem.

12. Oranžovou barvu. Znamená nebezpečí a v angličtině na ní neexistuje rým, což je podezřelé. (...)“ (Picoultová, 2011, s. 26-27).

Jacob už ale zná prvky, které ho uklidní, pokud nastane některá z výše citovaných věcí. Uklidňuje ho, pokud cítí nějakou tíhu (zakrytí těžkou peřinou, zalehnutí tělem...), ale také texty písní Boba Marleyho.

V knize nalezneme i stručný popis Jacoba. Je vyšší a silnější postavy s hustými, tmavými a nakrátko ostříhanými vlasy. Kromě jeho diagnózy i jeho vzhled mohl Jacobovi při vyšetřování smrti Jess uškodit, jelikož působil jako „obr“ s velkou silou a špatným sebeovládáním.

3.2.9 Téma knihy

Život s postižením

Jak již bylo výše zmíněno, celou knihou prostupuje jeden spojovací element, a to postižení. Ovlivňuje všechny postavy v knize, především Jacobovu rodinu, ale také vedlejší

postavy, které v příběhu hrají důležitou roli. Kniha nám tak přibližuje pojem Aspergerův syndrom a pomocí napínavého a poutavého příběhu nám objasňuje zvláštnosti života s Aspergerovým syndromem. Konkrétní projevy jsme již specifikovali v první kapitole.

3.2.10 Motivy knihy

Problémová komunikace a sociální interakce

Tento motiv souvisí s tématem knihy. Je to jeden z hlavních projevů Aspergerova syndromu. Na určité nepochopení mezi Jacobem a ostatními narážíme v průběhu celé knihy hned několikrát. Avšak tento motiv výrazně ovlivňuje a zasahuje do příběhu. Jelikož Jacobovy problémy v komunikaci zapříčinily obrovské nedorozumění při Jessiině smrti a také značně prodloužily celý soudní proces. Kdyby Jacob řekl pravdu o Jessině smrti hned a nezatajoval pro vyšetřování důležité informace, celý děj by se nezamotal a vyšetřování by bylo o poznání jednodušší.

Neznalost a špatné reakce okolí

Stejně jako u předchozí knihy je i v tomto literárním díle upozorňováno na nepříznivé reakce okolí, které se vystupňují v neadekvátní chování k těmto jedincům, které jim může i uškodit. Tohoto motivu si můžeme všimnout v mnoha případech knihy, například když Jacob dostane záchvat při nákupu z důvodu nemoci prodavačky, která každý den prodává u stánku. Reakce okolí jsou různé, od pohrdavých, zhnusených až po ty litostivé. V příběhu můžeme nalézt také i případ toho, kdy špatné zacházení může jedinci fyzicky ublížit. To můžeme nalézt v části knihy, kdy je Jacob zatčen a odveden do vězení, což je porušení hned několika pravidel, které u Jacoba navodily záchvat: *„Chytil jsem se mříží ve dveřích – pohmožděniny jsou důsledkem poškození cév při úderu – a třískl jsem do nich hlavou – pohmoždění mozku doprovázené subdurálním hematomem v čelním laloku mívá za následek smrt- a znovu- každá krvinka je tvořena z jedné třetiny hemoglobinem- a pak moje kůže, jak jsem předpokládal, nevydržela vnitřní tlak, praskla a po obličeji mi začala téct krev. Měl jsem ji v očích i v puse.“* (Picoultová, 2011, s. 233).

Stereotypní zájem

Forenzní vědy jako Jacobův stereotypní zájem je taktéž jedním z motivů knihy. Celý děj knihy je totiž případem, o který by se právě forenzní věda zajímala. Stěžejní částí knihy je právě vyšetřování, během kterého jsou čtenáři prozrazovány a odhalovány důležité informace o Jessiině smrti. V počátku, kdy je Jacob vyšetřován a odveden na policejní stanici, je

nadšený z toho, že se dostane tak blízko své nejoblíbenější zálibě namísto očekávaného strachu z neznámého.

Pravidla

Jedná se o další motiv, který nás odkazuje na stereotypní chování hlavního hrdiny. Jacob dodržuje pravidla za každou cenu. Pro tento příběh je nejdůležitějším pravidlem, které Jacob plní, domácí pravidlo číslo „5. *Starej se o svého bratra, máš jen jednoho*“ (Picoultová, 2011, s. 28). Toto pravidlo Jacob dodržuje i přes nebezpečí, které mu hrozí a které ovlivňuje celou rodinu. S tímto možná až chorobným dodržováním souvisí následující motiv a tím je sourozenecká láska.

Sourozenecká láska

Láska jako další motiv knihy je myšlena především ve vztahu mezi bratry. Jedná se o lásku, která není na první pohled znatelná, čtenář si spíše uvědomuje sourozeneckou rivalitu, jejíž příčinou je především Aspergerův syndrom. Právě Jacob je důvodem, proč se Theo vydává na své toulky okolím a snaží se uprchnout od reality a určitého břemena, kterým je Jacob. Jacob a jeho diagnóza ovlivňuje celý Theoův život, způsobují nevyžádanou pozornost, která způsobuje také Theoovo vyloučení ze společenského života. Theo má problém nalézt si přátele, a pokud si je najde, tak přichází nový problém, a to udržet si přátelství i přes svého „divného“ bratra. „*Mám na obličeji čtyřicet stehů. Kvůli bráchovi. Po deseti zbyla jizva, která se táhne přes levé obočí – památka na to, jak mě Jacob srazil z dětské židličky, když mi bylo osm měsíců. Dalších čtrnáct na bradě. O Vánocích 2003 mi nějaký hloupý dárek udělal takovou radost, že jsem zmačkal balicí papír a Jacob z toho zvuku dostal amok.*“ (Picoultová, 2011, s. 17). Stejně tak Jacob si tento problém uvědomuje a ví, že svému bratrovi ztěžuje život. Oba bratři jsou odlišní i vzhledově, v kontrastu působí Jacobovy tmavé, husté a krátké vlasy s Theoými jemnými blond vlasy. Ovšem i přes všechny odlišnosti a věty pronášené v afektu si začínáme všimnout pouta mezi bratry, které se nejdříve projevuje drobnostmi, ale vyústí ve vzájemnou pomoc ve chvíli, která je pro oba chlapce velmi nebezpečná.

3.3 Srovnání hrdinů interpretovaných knih

Obě knihy pojednávají o chlapci s diagnózou Aspergerova syndromu, mají toho ale společného více než jenom výše zmíněné zdravotní postižení a detektivní podtón. V obou případech se jedná o chlapce, kteří jsou nadprůměrně inteligentní. Jejich inteligence se projevuje především v exaktních vědách a zároveň se promítá také do jejich zájmů, kterým oba propadají. Mimo stereotypní zájmy se u obou chlapců objevuje stereotypní chování, a to především ve chvílích, kdy je něco rozruší. Chlapci jsou také citliví na faktory, které si nemůžeme racionálně zdůvodnit. Jsou přecitlivělí například na barvy či doteky.

U obou chlapců se projevuje problémová triáda, nejvíce je ale zasažená oblast sociální interakce. Chlapci nemají téměř žádné přátele a jediní, s kým komunikují bez závažnějších problémů, jsou rodiče, kteří se jim snaží být rodiči, ale zároveň také přáteli.

Co se týče rodinného zázemí, je taktéž podobné. Christopher vyrůstá pouze s otcem a matka je opustila, Jacob vyrůstá pouze s matkou, protože je opustil otec. V průběhu obou dějů se zatoulaní rodiče navracejí a snaží se napravit chyby, které napáchali svým odchodem. To ale ani jednu rodinu nezachrání. Jacob má i problémový vztah se svým bratrem, a jak již víme, pro knihu *Nejsem jako vy* je tento vztah stěžejní. Christopher žádné sourozence nemá.

Hlavní postavy se liší v míře společenskosti. Christopher po kontaktu s druhými netouží, zatímco Jacob ano, ale nedaří se mu tento kontakt navázat. I přesto jsou Jacobovy komunikační dovednosti na lepší úrovni než ty Christopherovy a zlepšují se pomocí Jacobova nácviku.

Mezi rozdíly knihy můžeme zařadit míru racionality, která byla uvedena jako jeden z motivů v knize *Podivný případ se psem*. Racionalita tak dělá tuto knihu realističtější. V knize *Nejsem jako vy* není tak znatelná, což je možná způsobené počtem vypravěčů, kteří kromě vyprávění příběhu vyjadřují také své prožívání a emoce, jež je v ději provázejí. Tím se zvyšuje emocionální vypětí a ladění celé knihy, které je znatelnější právě v románu *Nejsem jako vy*.

Závěr

V bakalářské práci s názvem *Zobrazení dětského hrdiny s Aspergerovým syndromem* v současné literatuře bylo našim hlavním cílem představit pojem Aspergerův syndrom a dále interpretovat knihy *Podivný případ se psem* Marka Haddona a *Nejsem jako vy* Jodi Picoultové.

V teoretické části práce jsme se zaměřili na termín Aspergerův syndrom a s ním spojený pojem poruchy autistického spektra. Zabývali jsme se především projevem Aspergerova syndromu, ale také příčinami a důsledky, tedy jak tato diagnóza ovlivňuje jedince v běžném životě. V této části práce jsme také zmínili péči o tyto jedince a jejich profesní uplatnění. Teoretická část práce je podložena ukázkami vybraných knih, čímž jsme propojili teoretickou část s praktickou. Ukázkami jsme tak chtěli demonstrovat, že teoretická specifika Aspergerova syndromu se objevují i u našich dětských hrdinů s touto diagnózou.

V praktické části jsme se nejprve zabývali knihou *Podivný případ se psem* Marka Haddona. Jako první nás zajímal život autora a jeho dosavadní tvorba. Dále titul, struktura, děj, prostor a vypravěč knihy. V interpretaci jsme se zajímali o charakteristiku hlavní postavy Christophera Boona a jeho zvláštnosti, především ve společenském životě, které jsou způsobeny Aspergerovým syndromem. Na závěr naší interpretace jsme se zaměřili na téma a motivy knihy.

Druhou knihu, již jsme interpretovali, je kniha *Nejsem jako vy* Jodi Picoultové. Stejně jako u předcházející knihy jsme se zabývali autorovým životem a jeho tvorbou, titulem, strukturou, dějem, prostorem a vypravěčem knihy. Interpretací jsme se taktéž zaměřili na charakteristiku hlavní postavy Jacoba Hunta a jeho specifika, která jsou důsledkem Aspergerova syndromu. Poslední částí naší interpretace je téma a motivy knihy.

Obě knihy pojednávají o velmi důležitém tématu, a to o světě jedince s postižením. Je podstatné se těmito tématy zabývat a dostávat je do podvědomí lidí. I ve výše interpretovaných knihách jsme svědkem neadekvátního chování a zacházení s lidmi se zdravotním postižením, kterého se i v reálném světě dopouští spousta z nás. Pokud se lidé začnou dozvídat o jedincích se zdravotním postižením a jejich specifikách, začne ubývat špatných reakcí z jejich strany. Protože jedním z důvodů, proč se lidé takto chovají, je právě neznalost a z toho pramenící strach.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

HADDON, M., 2014. *Podivný případ se psem*. Vyd. 2. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1247-4.

PICOULT, J., 2011. *Nejsem jako vy*. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1681-1.

Sekundární zdroje

ATTWOOD, T., 2005. *Aspergerův syndrom: porucha sociálních vztahů a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-717-8979-8.

BEYER, Jannik a GAMMELTOFT, Lone, 2006. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. Vyd. 1. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7157-3.

HOWLIN, P., 2005. *Autismus u dospívajících a dospělých: cesta k soběstačnosti*. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-041-0.

HRDLIČKA, MICHAL, KOMÁREK, VLADIMÍR, 2004. *Dětský autismus: přehled současných poznatků*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-813-9.

LEDERBUCHOVÁ, L., 2002. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

PASTIERIKOVÁ, L., 2013. *Poruchy autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 117 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3732-3.

PATRICK, Nancy J, 2011. *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra: tipy a strategie pro každodenní život*. Vyd. 1. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-867-8.

PETRÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří, 1998. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0607-9.

PETRŮ, E., 2000. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000. 187 s. ISBN 80-85839-44-X.

PREIBMANN, C., 2010. *Život s Aspergerovým syndromem: příběh psychoterapie*. Vyd. 1. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-688-9.

RICHMAN, S, 2006. *Výchova dětí s autismem*. 1. vyd. Praha: Portál. 128 s. ISBN 80-7367-102-6.

ŘÍHOVÁ, ALENA A KOL., 2011. *Poruchy autistického spektra (pomoc pro rodiče dětí s PAS)*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2677-8.

THOROVÁ, K., 2012. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0215-8.

VOCILKA, M., 1996. *Autismus*. Praha: TECH-MARKET. ISBN 80-902134-3-X.

VŠETIČKA, F., 1992. *Stavba prózy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 152 s. ISBN 80-7067-203-X.

Internetové zdroje

APLA Praha. [on-line]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.praha.apla.cz/>

Autismus.cz: Portál o poruchách autistického spektra [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/>

AUTISTIK.CZ. O občanském sdružení [on-line] [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.autistik.cz/O-nas>

British Council Literature, 2017. *Mark Haddon*[online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <https://literature.britishcouncil.org/writer/mark-haddon>.

HADDON, M., 2017. *B is for bestseller*[online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2004/apr/11/booksforchildrenandteenagers.features3>

Jdeme Autistům Naproti - Olomouc o. s. [on-line].[cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.jan-olomouc.cz/>

PŘECEŇOVÁ, M., 2012. *Pervazivní vývojové poruchy* [online]. Za sklem: Svět vnímám jinak. Neřeš to... [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.zasklem.com/jak-muzete-pomoci/>

PICOULT, J., 2017. *ABOUT Jodi's bio*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.jodipicoult.com/JodiPicoult.html#by-the-book>

Anotace

Jméno a příjmení:	Andrea Stráníková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Zobrazení dětského hrdiny s Aspergerovým syndromem v současné literatuře
Název v angličtině:	The perception of a child hero with Asperger syndrome in current literature
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá zobrazením hrdiny s Aspergerovým syndromem v současné literatuře. Seznamuje nás s termíny Aspergerův syndrom a porucha autistického spektra. Zaměřuje se na jejich projevy, příčiny a důsledky. Práce se dále zabývá interpretací knih, ve kterých vystupuje dětský hrdina s Aspergerovým syndromem, Marka Haddona - <i>Podivný případ se psem</i> a Jodi Picoultové - <i>Nejsem jako vy</i> .
Klíčová slova:	Aspergerův syndrom, autismus, handicapovaný hrdina, triáda problémových oblastí, Mark Haddon, Jodi Picoultová
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis is focused on the perception of a child hero with Asperger syndrome in current literature. This paper acquaints us with the terms Asperger syndrome and autism spectrum disorder. Focusing on it's symptoms, causes and consequences. The paper deals with an interpretation of two books focused on child hero with Asperger's syndrome by Mark Haddon- <i>The Curious Incident of the Dog in the Night-Time</i> and Jodi Picoult's <i>Home Rules</i> .
Klíčová slova v angličtině:	Asperger's syndrome, autism spectrum disorder handicapped character, characteristic triad of symptoms, Mark Haddon,

	Jodi Picoult
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	39 s.
Jazyk práce:	Český jazyk